

الله اعلم



دانشگاه تربیت معلم سبزوار

# دانشگاه تربیت معلم سبزوار

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

زبان و ادبیات عربی

موضوع:

بررسی تطبیقی نماد و اسطوره در شعر بدر شاکر السیاب و نیما یوشیج

استاد راهنما :

دکتر حسین میرزائی نیا

استادان مشاور:

دکتر محمد علی طالبی (عربی)

دکتر مهیار علوی مقدم (فارسی)

نگارش :

علی برهانی

مهر ماه ۱۳۸۹ ه.ش

## تقدیم

به همه معلمان و استادانی که در طول زندگیم از محضرشان بهره برده ام.

به همسر و فرزندان عزیزم صالح و سارا که مشکلات دوران تحصیل مرا

بزرگوارانه تحمل نمودند.

به خواهر گرامی و دلسوزم سکینه خانم که همواره مددکارم بود.

به همه کسانی که در به ثمر رسیدن این رساله از یاری و کمک

خویش دریغ نورزیدند.

## یاد و سپاس

خداوند بزرگ را ستایش می‌کنم که به وسیله ی دانش، آدمی را از ظلمات جهل رهانید و او را به سر منزل رستگاری رهنمون شد و مرا توفیق داد تا پژوهش حاضر را در محضر استادان گرامی که تشکر از ایشان را قبل از هرچیز بر خود فرض می‌دانم، به انجام برسانم در طول چند سالی که در دانشکده ی ادبیات دانشگاه تربیت معلم سبزوار تحصیل کرده ام دست لطف و محبت همه ی استادان عزیز را بر دوش خود احساس نموده ام. از محضر آنان برای ادامه ی راه، توشه ها بر گرفته ام و از خرمن دانششان خوشه ها چیده ام. بی‌گمان تصویر پر فروغ یکایک آنان را به یادگار برای همیشه در ذهنم قاب خواهم گرفت و بر شاگردی شان در همه ی موقعیت ها افتخار می‌کنم. ابتدا از جناب آقای دکتر حسین میرزائی نیا که با وجود مشغله ی فراوان راهنمایی بنده را عهده دار شدند و در تمام مراحل کار با رویی گشاده و محققانه این پژوهش را زیر نظر داشتند و شاگرد خویش را همیشه مورد لطف قرار دادند، سپاسگزاری می‌کنم. بدون شک بنده الطاف بزرگووانه ی ایشان را هیچ گاه فراموش نخواهم کرد. از جناب آقای دکتر محمد علی طالبی و جناب آقای دکتر مهیار علوی مقدم که سمت مشاوره ی این پایان نامه را بر عهد داشتند و با فروتنی، همواره مشوق بنده بودند و نکته سنجی های ارزنده ایشان همیشه برایم راهگشا بوده، بسیار تشکر می‌کنم. بهترین سپاس های خویش را به حضور ریاست محترم گروه زبان و ادبیات عربی تقدیم می‌دارم. از کلیه دوستان و عزیزانی که در تنظیم این رساله مساعدت نموده اند و از مسؤول و کارکنان محترم کتابخانه دانشکده سپاسگذارم. در پایان دیگر بار از تمامی اساتید عزیزم در گروه ادبیات عربی که از راهنمایی ها و دانش و تجربیاتشان بهره مند گشته ام تشکر و قدر دانی می‌نمایم.

## فهرست مطالب

چکیده

ملخص

۲۰	۱- فصل اول: مقدمه و کلیات
۲۰	۱-۱ مقدمه
۲۳	۲-۱ بیان موضوع
۲۴	۳-۱ ضرورت انجام و کاربرد نتایج تحقیق
۲۴	۴-۱ سابقه تاریخی و ضرورت تحقیق
۲۴	۵-۱ اهداف تحقیق
۲۵	۶-۱ سؤالات تحقیق
۲۵	۷-۱ فرضیه ها
۲۵	۸-۱ روش تحقیق
۲۷	۲- فصل دوم: زندگی و شعر بدر شاکر السیاب
۲۷	۱-۲ نگاهی گذرا به اوضاع سیاسی - اجتماعی عراق در عصر شاعر
۳۴	۲-۲ زندگی شاعر
۳۴	۱-۲-۲ تولد
۳۵	۲-۲-۲ گرایشها و فعالیتهای شاعر
۳۸	۳-۲-۲ مراحل زندگی شعری شاعر
۳۸	۱-۳-۲-۲ احساسات سطحی
۴۱	۲-۳-۲-۲ رمانتیسیم
۴۸	۳-۳-۲-۲ اشتراکی واقعی
۵۱	۴-۳-۲-۲ مرحله تموزی
۵۴	۵-۳-۲-۲ مرحله ذاتی

۵۶	۳-۲ تاریخ آغاز شعر نو و پیشگامان آن
۵۶	۱-۳-۲ شعر نو
۶۲	۲-۳-۲ عوامل ایجاد و رواج شعر نو
۶۳	۱- ۲-۳-۲ عوامل اجتماعی و سیاسی
۶۳	۲- ۲-۳-۲ آشنایی ادبا و شاعران عرب با ادبیات جهانی
۶۴	۳- ۲-۳-۲ نفوذ تفکرات ملی گرایانه و مارکسیستی
۶۴	۴- ۲-۳-۲ عدم تناسب عروض قدیمی با واقعیت جدید
۶۶	۳-۳-۲ نقش سیاب در پیشرفت شعر نو
۷۱	۴-۳-۲ رسالت شعر نو
۷۲	۵-۳-۲ نظام موسیقی و وزن شعر نو
۷۵	۶-۳-۲ قافیه و روی در شعر نو
۸۰	۳- فصل سوم: زندگی و شعر نیما یوشیج
۸۰	۱-۳ اوضاع سیاسی، اجتماعی ایران در عصر شاعر
۸۱	۱-۱-۳ انقراض قاجار
۸۳	۲-۱-۳ ظهور و سقوط رضا خان
۸۵	۱-۲-۳ تثبیت قدرت رضا خان
۸۶	۲-۲-۱-۳ نخست وزیری رضا خان
۸۷	۳-۲-۱-۳ قدرت طلبی به بهانه ی جمهوری خواهی
۸۸	۴-۲-۱-۳ عوامل شتاب دهنده به صعود رضا خان
۸۹	۵-۲-۱-۳ برکناری سلسله قاجار و تغییر سلطنت
۹۰	۱-۳-۱-۲-۶ افکار ، سیاست و کار نامه ی رضا خان و دولتش
۹۰	۱-۳-۱-۲-۶-۱ صنعت ،کشاورزی، دامداری
۹۱	۲-۶-۲-۱-۳ شبکه ی راه ها و راه آهن
۹۱	۳-۶-۲-۱-۳ قرار داد نفت ۱۹۳۳م. ایران و انگلستان

- ۹۲ ..... ۴-۶-۲-۱-۳ پیمان سعد آباد
- ۹۳ ..... ۵-۶-۲-۱-۳ سلب آزادی، خشونت و بی رحمی
- ۹۴ ..... ۶-۶-۲-۱-۳ جاه طلبی و زر اندوزی
- ۹۵ ..... ۷-۶-۲-۱-۳ تخریب هویت ملی و اسلامی
- ۹۶ ..... ۸-۶-۲-۱-۳ خود کامگی و حکومت فردی
- ۹۶ ..... ۹-۶-۲-۱-۳ نظامی گری
- ۹۷ ..... ۱۰-۶-۲-۱-۳ سیاست ها و اقدامات ضد مذهبی و ضد فرهنگ ملی
- ۹۷ ..... ۱۰-۶-۲-۱-۳ اضدیت با روحانیت و شعائر مذهبی
- ۹۷ ..... ۲-۱۰-۶-۲-۱-۳ تغییر کلاه و لباس
- ۹۸ ..... ۳-۱۰-۶-۲-۱-۳ کشف حجاب
- ۹۹ ..... ۲-۳ زندگی شاعر
- ۱۱۶ ..... ۳-۳ سبک نیما
- ۱۱۷ ..... ۱-۳-۳ مختصات سبکی نیما
- ۱۱۷ ..... ۱-۱-۳-۳ مختصات فکری
- ۱۱۸ ..... ۲-۱-۳-۳ مختصات ادبی
- ۱۱۸ ..... ۲-۱-۳-۳ انماذ گرایبی
- ۱۱۹ ..... ۲-۲-۱-۳-۳ توجه به ابهام
- ۱۲۰ ..... ۳-۱-۳-۳ مختصات زبانی
- ۱۲۱ ..... ۱-۳-۱-۳-۳ استفاده از مختصات سبک خراسانی
- ۱۲۲ ..... ۴-۳ مفهوم دگرگونی از نظر نیما
- ۱۲۲ ..... ۱-۴-۳ دگرگونی از نظر محتوا
- ۱۲۲ ..... ۱-۱-۴-۳ وارد نمودن مفاهیم جدید در شعر فارسی
- ۱۲۲ ..... ۲-۱-۴-۳ درک حضور دیگری و شعر چند صدایی
- ۱۲۳ ..... ۳-۱-۴-۳ پرداختن به انسان

- ۱۲۳ ..... ۳-۴-۱-۴ طبیعت دوستی
- ۱۲۴ ..... ۳-۴-۱-۵ مؤلفه ها و ویژگی های تکنیکی
- ۱۲۴ ..... ۳-۴-۱-۵-۱ تخمیر در وجود اشیاء
- ۱۲۴ ..... ۳-۴-۱-۵-۲ عین گرایی
- ۱۲۵ ..... ۳-۴-۱-۵-۳ وصف
- ۱۲۶ ..... ۳-۴-۲ دگرگونی از نظر شکل ذهنی
- ۱۲۶ ..... ۳-۴-۳ دگرگونی در شکل و قالب
- ۱۲۷ ..... ۳-۵-۵ ویژگیهای هنر و شعر نیما
- ۱۲۷ ..... ۳-۵-۱ رسالت بخشیدن به شعر و هنر معاصر ایران
- ۱۲۸ ..... ۳-۵-۲ وارستگی و فروتنی
- ۱۲۹ ..... ۳-۵-۳ آزادی خواهی و ضدیت با استبداد
- ۱۲۹ ..... ۳-۵-۴ تعهد و مردمی بودن
- ۱۳۰ ..... ۳-۵-۵ پیشاهنگی، نوآوری و نظریه پردازی
- ۱۳۲ ..... ۳-۵-۶ عشق به طبیعت
- ۱۳۳ ..... ۳-۵-۷ ایمان و تقوا
- ۱۳۳ ..... ۳-۵-۸ پشتکار و امید به آینده هنر خویش
- ۱۳۴ ..... ۳-۶-۶ اندیشه های نیما درباره شعر و شاعری
- ۱۳۴ ..... ۳-۶-۱ شعر محصول رنج و زحمت
- ۱۳۵ ..... ۳-۶-۲ توصیه به کار مداوم و تمرین
- ۱۳۶ ..... ۳-۶-۳ توصیه به افزایش دانش
- ۱۳۷ ..... ۳-۶-۴ توصیه به فهم دقیق و عمیق
- ۱۳۸ ..... ۳-۶-۵ تأمل و بررسی درکار دیگران
- ۱۳۸ ..... ۳-۶-۶ نقد خود و دید انتقادی داشتن
- ۱۴۰ ..... ۳-۷-۷ نیما در حدیث دیگران



- ۱۴۰ ..... ۱-۷-۳ دکتر رضا براهنی
- ۱۴۱ ..... ۲-۷-۳ منوچهر آتشی
- ۱۴۱ ..... ۳-۷-۳ یحیی آرین پور
- ۱۴۱ ..... ۴-۷-۳ جلال آل احمد
- ۱۴۲ ..... ۵-۷-۳ مهدی اخوان ثالث
- ۱۴۲ ..... ۶-۷-۳ سیمین بهبهانی
- ۱۴۳ ..... ۷-۷-۳ پرویز ناتل خانلری
- ۱۴۳ ..... ۸-۷-۳ سیمین دانشور
- ۱۴۳ ..... ۹-۷-۳ نصرت رحمانی
- ۱۴۴ ..... ۱۰-۷-۳ حمید زرین کوب
- ۱۴۴ ..... ۱۱-۷-۳ احمد شاملو
- ۱۴۵ ..... ۱۲-۷-۳ محمدرضا شفیعی کدکنی
- ۱۴۵ ..... ۱۳-۷-۳ محمدحسین شهریار
- ۱۴۵ ..... ۱۴-۷-۳ محمد معین
- ۱۴۶ ..... ۱۵-۷-۳ سعید نفیسی
- ۱۴۶ ..... ۱۶-۷-۳ غلامحسین یوسفی
- ۱۴۸ ..... ۴- فصل چهارم: نمادها و اسطوره های شعر بدر شاگردالسیاب
- ۱۴۸ ..... ۱-۴ نمادها و اسطوره های رنج و صبر:
- ۱۴۸ ..... ۱-۱-۴ ایوب
- ۱۵۵ ..... ۲-۱-۴ مسیح<sup>(ع)</sup>
- ۱۵۸ ..... ۳-۱-۴ جمیله بوحیرد
- ۱۶۰ ..... ۴-۱-۴ محمد<sup>(ص)</sup>
- ۱۶۱ ..... ۵-۱-۴ هاییل
- ۱۶۲ ..... ۶-۱-۴ روسپی کور

- ۱۶۳..... ۷-۱-۴ قبر کن
- ۱۶۴..... ۸-۱-۴ صلیب
- ۱۶۴..... ۹-۱-۴ سیزیف
- ۱۶۶..... ۲-۴ نمادهای رهایی و پیروزی:
- ۱۶۷..... ۱-۲-۴ محمد «ص»
- ۱۶۷..... ۲-۲-۴ عیسی مسیح
- ۱۶۸..... ۳-۴ نماد های رستاخیز:
- ۱۶۹..... ۱-۳-۴ العاذر
- ۱۷۱..... ۲-۳-۴ تموز
- ۱۷۶..... ۳-۳-۴ باران
- ۱۷۸..... ۴-۳-۴ ابر
- ۱۷۹..... ۵-۳-۴ غیث
- ۱۷۹..... ۶-۳-۴ رعد و برق
- ۱۸۰..... ۷-۳-۴ بهار
- ۱۸۰..... ۸-۳-۴ شن و باد
- ۱۸۱..... ۹-۳-۴ شمس آذار
- ۱۸۱..... ۱۰-۳-۴ نور و آتش
- ۱۸۲..... ۴-۴ نماد های عظمت گذشته:
- ۱۸۲..... ۱-۴-۴ الله و محمد (ص)
- ۱۸۲..... ۲-۴-۴ ارم ذات العمد
- ۱۸۹..... ۵-۴ نمادهای گمراهی و انحراف:
- ۱۸۹..... ۱-۵-۴ بابل
- ۱۹۰..... ۲-۵-۴ قایل
- ۱۹۱..... ۳-۵-۴ یهودا:

- ۱۹۲ ..... ۴-۵-۴ ابو عتیق
- ۱۹۲ ..... ۵-۵-۴ چنگیز:
- ۱۹۲ ..... ۶-۵-۴ بغداد
- ۱۹۳ ..... ۷-۵-۴ خوک
- ۱۹۴ ..... ۸-۵-۴ اسطوره نوادگان ادیب
- ۱۹۵ ..... ۶-۴ اسطوره فداکاری و ایثار:
- ۱۹۵ ..... ۱-۶-۴ اسطوره فداکاری کانگای
- ۱۹۷ ..... ۲-۶-۴ دوشیزگان قربانی نیل
- ۱۹۸ ..... ۷-۴ اسطوره جهانگرد سرزمینهای دور دست:
- ۱۹۸ ..... ۱-۷-۴ سند باد
- ۲۰۶ ..... ۲-۷-۴ اولیس
- ۲۰۷ ..... ۸-۴ اسطوره جهانگرد سرزمینهای فرودین:
- ۲۰۸ ..... ۱-۸-۴ سربروس
- ۲۱۰ ..... ۲-۸-۴ برسفون
- ۲۱۴ ..... ۵- فصل پنجم: نمادها و اسطوره های شعر نیما یوشیج
- ۲۱۴ ..... ۱-۵ پیش در آمد
- ۲۱۹ ..... ۲-۵ نمادها و اساطیر برگرفته از پدیده ها و جلوه های طبیعت و زندگی
- ۲۲۰ ..... ۱-۲-۵ شب
- ۲۲۸ ..... ۲-۲-۵ صبح
- ۲۳۳ ..... ۳-۲-۵ جنگل
- ۲۳۴ ..... ۴-۲-۵ ساحل
- ۲۳۶ ..... ۵-۲-۵ تک ستاره
- ۲۳۶ ..... ۶-۲-۵ سحر
- ۲۳۷ ..... ۷-۲-۵ خواب زمستانی

- ۲۳۸..... ۸-۲-۵ زندان
- ۲۳۹..... ۹-۲-۵ دریا
- ۲۴۱..... ۱۰-۲-۵ درخت
- ۲۴۱..... ۱۱-۲-۵ باد و باران
- ۲۴۴..... ۱۲-۲-۵ باد:
- ۲۴۷..... ۱۳-۲-۵ ابر و باد
- ۲۴۹..... ۱۴-۲-۵ کشتگاه
- ۲۴۹..... ۱۵-۲-۵ ستاره
- ۲۵۰..... ۱۶-۲-۵ غراب
- ۲۵۱..... ۱۷-۲-۵ دام
- ۲۵۱..... ۱۸-۲-۵ دهکده
- ۲۵۱..... ۱۹-۲-۵ هوای سنگین
- ۲۵۲..... ۲۰-۲-۵ در و دیوار به هم ریخته شان
- ۲۵۲..... ۲۱-۲-۵ مهتاب
- ۲۵۳..... ۲۲-۲-۵ چراغ
- ۲۵۶..... ۲۳-۲-۵ مهمان خانه مهمان کش
- ۲۵۶..... ۲۴-۲-۵ دم کردگی هوا
- ۲۵۶..... ۲۵-۲-۵ در
- ۲۵۷..... ۲۶-۲-۵ ناقوس
- ۲۶۰..... ۲۷-۲-۵ نارون
- ۲۶۱..... ۲۸-۲-۵ مزرعه همسایه
- ۲۶۲..... ۲۹-۲-۵ گل
- ۲۶۲..... ۳۰-۲-۵ ری را
- ۲۶۴..... ۳۱-۲-۵ بنداب
- ۲۶۴..... ۳۲-۲-۵ پنجره

- ۲۶۷ ..... ۳۳-۲-۵ ماخِ اولا
- ۲۶۸ ..... ۳۴-۲-۵ شمع
- ۲۶۸ ..... ۳۵-۲-۵ قایق
- ۲۶۹ ..... ۳۶-۲-۵ آب
- ۲۶۹ ..... ۳۷-۲-۵ موج
- ۲۶۹ ..... ۳-۵ نماد های پرندگان و جانوران
- ۲۷۰ ..... ۱-۳-۵ خروس
- ۲۷۳ ..... ۲-۳-۵ ققنوس
- ۲۷۸ ..... ۳-۳-۵ داروگ یا مزده گوی روز باران
- ۲۸۰ ..... ۴-۳-۵ مرغ آمین
- ۲۸۵ ..... ۵-۳-۵ مرغ غم
- ۲۸۶ ..... ۶-۳-۵ مرغ مجسمه
- ۲۸۶ ..... ۷-۳-۵ مرغ شباوین
- ۲۸۸ ..... ۸-۳-۵ کک کی
- ۲۸۹ ..... ۹-۳-۵ سیولیشه
- ۲۹۰ ..... ۱۰-۳-۵ توکا
- ۲۹۱ ..... ۱۱-۳-۵ شب پره
- ۲۹۱ ..... ۱۲-۳-۵ زیگ زا
- ۲۹۲ ..... ۱۳-۳-۵ مرغ شکسته پر
- ۲۹۳ ..... ۱۴-۳-۵ غراب
- ۲۹۴ ..... ۱۵-۳-۵ طاووس
- ۲۹۵ ..... ۱۶-۳-۵ ماهی آبنوس
- ۲۹۵ ..... ۱۷-۳-۵ هیبره
- ۲۹۶ ..... ۱۸-۳-۵ لاک پشت

- ۲۹۶..... ۱۹-۳-۵ قو
- ۲۹۷..... ۲۰-۳-۵ روباه
- ۲۹۷..... ۴-۵ نماد های موجودات اساطیری فرا طبیعی
- ۲۹۸..... ۱-۴-۵ اژدها
- ۲۹۹..... ۲-۴-۵ اهریمن (خرد خبیث)
- ۲۹۹..... ۳-۴-۵ دیو و غول
- ۳۰۰..... ۴-۴-۵ پری
- ۳۰۱..... ۵-۵ نماد های اساطیری (جهان شناسی اساطیری)
- ۳۰۱..... ۱-۵-۵ جابلقا و جابلسا
- ۳۰۲..... ۲-۵-۵ کوه قاف (ولایت قاف)
- ۳۰۳..... ۶-۵ اساطیر انبیاء
- ۳۰۳..... ۱-۶-۵ سلیمان
- ۳۰۴..... ۲-۶-۵ دانیال
- ۳۰۴..... ۷-۵ اساطیر پهلوانان
- ۳۰۵..... ۸-۵ منظومه های داستانی - اساطیری
- ۳۰۶..... ۱-۸-۵ قلعه سقریم
- ۳۰۷..... ۲-۸-۵ خانه سریویلی
- ۳۰۸..... ۳-۸-۵ پی دارو چوپان
- ۳۱۰..... ۴-۸-۵ پادشاه فتح
- ۳۱۲..... ۹-۵ نمادهای پراکنده
- ۳۱۲..... ۱-۹-۵ مرد:
- ۳۱۲..... ۲-۹-۵ مانلی
- ۳۱۳..... ۳-۹-۵ شب پا
- ۳۱۵..... ۴-۹-۵ عاشق

۳۱۶.....	۵-۹-۵ مردسوار .....
۳۱۶.....	۶-۹-۵ پریان .....
۳۱۸.....	۷-۹-۵ جهان خواره.....
۳۲۰.....	<b>۶- فصل ششم: بررسی تطبیقی رمز و اسطوره در شعر بدرشاگرد و نیما یوشیج.</b>
۳۲۰.....	۱-۶ وجوه مشترک بدر شاگرد السیاب و نیما یوشیج.....
۳۲۰.....	۱-۱-۶ آشنخورد فکردی مشترک.....
۳۲۳.....	۲-۱-۶ اعطاء و جهه ادبی به زادگاهشان.....
۳۲۵.....	۳-۱-۶ زیستن در سایه دیکتاتوری.....
۳۲۶.....	۴-۱-۶ تمایل به حزب کمونیست و گرایش های چپ.....
۳۲۹.....	۵-۱-۶ نمادگرایی و توجه به سمبولیسم.....
۳۳۰.....	<b>۲-۶ نماد های مشترک.....</b>
۳۳۰.....	۱-۲-۶ ظلم و ستم.....
۳۳۲.....	۲-۲-۶ آوارگی.....
۳۳۲.....	۳-۲-۶ بیگانگان.....
۳۳۴.....	۴-۲-۶ خائنان و سود جویان.....
۳۳۴.....	۵-۲-۶ نومیدی و بدبینی.....
۳۳۶.....	۶-۲-۶ غفلت و بی خبری.....
۳۳۸.....	۷-۲-۶ ستمکاران.....
۳۴۰.....	۸-۲-۶ فساد جامعه و دوری از ارزش ها.....
۳۴۳.....	۹-۲-۶ رهایی و پیروزی مجدد.....
۳۴۵.....	۱۰-۲-۶ ملی گرایی.....
۳۴۶.....	۱۱-۲-۶ روشنفکران مبارز و مصلحان انقلابی.....
۳۵۰.....	۱۲-۲-۶ ایثار و فداکاری.....
۳۵۱.....	۱۳-۲-۶ مقاومت و ایستادگی.....

۳۵۲	..... ۳-۶ نماد های متفاوت
۳۵۳	..... ۱-۳-۶ ویرانی و خرابی
۳۵۴	..... ۲-۳-۶ رستاخیز(انقلاب)
۳۵۶	..... ۳-۳-۶ انقلاب نافرجام
۳۵۹	..... ۴-۳-۶ وابستگی و مزدوران
۳۶۰	..... ۵-۳-۶ تغییر نابسامان اوضاع
۳۶۲	..... ۶-۳-۶ زندگی دوباره
۳۶۴	..... نتیجه
۳۶۸	..... خلاصه الرسالة باللغه العربیه
۳۷۸	..... فهرست منابع و مآخذ
۳۷۸	..... فهرست اعلام
۳۹۱	..... Abstract



## چکیده

بعد از جنگ جهانی دوم، اوضاع سیاسی و اجتماعی جامعه‌ی ایران و عراق و به دنبال آن اوضاع ادبی دچار تغییر بنیادین شد. آشنایی ادیبان و شاعران با ادبیات جهانی، افقهای نوینی در برابر آنها گشود و مکاتب ادبی مختلفی متولد شد. یکی از این مکاتب، سمبولیسم اجتماعی است. سیاب و نیما از پیشگامان واقعی این مکتب در شعر عربی و فارسی می‌باشند و به پدران شعر نو مشهور گشته‌اند. آن دو با تکیه بر میراث ادبی گذشته و ارزش‌های انسانی و اخلاقی جامعه خود، به تدریج به سمبولیسم اجتماعی گراییدند و نمادها و اسطوره‌های ملی، مذهبی و جهانی را برای بیان مسایل سیاسی و اجتماعی و درد‌های انسانی به کار گرفتند و با تکیه بر عناصر عاطفه، تخیل و اندیشه و به کارگیری واژگان نو و شیوه بیان حماسی، شعر را از نظر شکل، موسیقی و مضمون متحول نمودند و آن را یکسره در خدمت آرمان‌ها، ارزش‌های بشری، اخلاقی، واقع‌گرایی و بیان مسایل اجتماعی - سیاسی درآوردند. آن‌ها به دور از هرگونه تقلید سطحی و بدون کنار گذاشتن سنت‌ها به نمادپردازی و اسطوره‌سازی دست یازیدند و هر جا لازم دانستند به نمادها و اسطوره‌ها کارکردی متفاوت و معکوس بخشیدند. این پایان‌نامه در پی آن است که به بررسی تطبیقی نماد و اسطوره در شعر این دو پردازد و گوشه‌ای از اندیشه بلند و دردهای انسانی آنان را که در شرایط سیاسی و اجتماعی مشابه می‌زیسته‌اند، در معرض دید و داوری قرار دهد.

**کلمات کلیدی:** سیاب، نیماوشیخ، سمبولیسم اجتماعی، شعر نو، نماد و اسطوره، بررسی تطبیقی.

## المُلخَص

تَغَيَّرَت الأَوْضَاعُ السِّيَاسِيَّةُ وَالإِجْتِمَاعِيَّةُ بَعْدَ الحَرْبِ العَالَمِيَّةِ الثَّانِيَةِ فِي المُجْتَمَعَيْنِ العِرَاقِيَّ وَ الإِيرَانِيَّ، وَ إِثْرَ ذَلِكَ تَطَوَّرَ مَوْقِفُ الأَدَبِ أُسَاسِيًّا، ثُمَّ أَخَذَ الأَدْبَاءُ وَ الشُّعْرَاءُ بِالتَّعَرُّفِ عَلَيَّ الأَدَبِ العَالَمِيِّ الَّذِي قَدْ فَتَحَ لَهُمْ آفَاقًا جَدِيدَةً فَلِذَلِكَ أَصْبَحَ مُقَدِّمَةٌ لِلتَّجْدِيدِ وَ الإِبْدَاعِ فِي الأَدْبِينِ العَرَبِيِّ وَ الفَارْسِيِّ. كَانَ بَدْر شَاكِر السِّيَابِ وَ نِيْمَا يُوْشِيحِ رَائِدَيْنِ لِلْمَدْرَسَةِ الرَّمْزِيَّةِ الإِجْتِمَاعِيَّةِ فِي الشُّعْرِ العَرَبِيِّ وَ الشُّعْرِ الفَارْسِيِّ وَ مَشْهُورَيْنِ بِأَبْوَى الشُّعْرِ الحَدِيثِ. كَانَتْ نَقْطَةُ ارْتِكَازَهُمَا فِي الشُّعْرِ هِيَ التَّرَاثُ الأَدْبِيَّ وَ القِيَمَ الإِنْسَانِيَّةَ وَ الخُلُقِيَّةَ وَ رَغْبًا شَيْئًا شَيْئًا إِلَى الرَّمْزِيَّةِ الإِجْتِمَاعِيَّةِ وَ اسْتِخْدَامِ الرَّمُوزِ وَ الأَسَاطِيرِ القَوْمِيَّةِ وَ الدِّيْنِيَّةِ وَ العَالَمِيَّةِ لِلتَّبْعِيْرِ عَنِ القَضَايَا السِّيَاسِيَّةِ وَ الإِجْتِمَاعِيَّةِ وَ الآلَامِ البَشَرِيَّةِ؛ فَإِنَّهُمَا بَارْتِكَازَهُمَا عَلَيَّ عُنْصُرِ العَاطِفَةِ وَ الفِكْرِ الجَدِيدِ وَ بِاسْتِخْدَامِهِمَا الكَلِمَاتِ الحَدِيثَةِ وَ تَغْيِيرَاتِهَا أَحْدَثْنَا تَغْيِيرَاتٍ جَوْهَرِيَّةً وَ عَمِيقَةً فِي الشُّعْرِ شِكْلًا وَ مَوْسِيقًا وَ مَضْمُونًا، ثُمَّ جَعَلْنَا شُعْرَهُمَا فِي خِدْمَةِ الآمَالِ وَ القِيَمَ الإِنْسَانِيَّةِ وَ الخُلُقِيَّةِ وَ الوَاقِعِيَّةِ وَ تَعْبِيرًا عَنِ الأَوْضَاعِ الإِجْتِمَاعِيَّةِ وَ السِّيَاسِيَّةِ. وَ ابْتَعَدَ هَذَانِ الشَّاعِرَانِ عَنِ مَحَاكَاةِ سَطْحِيَّةٍ وَ لَمْ يَكُونَا مَنعَزَلَيْنِ عَنِ التَّرَاثِ بَلْ بَدَأَا بِخُلُقِ الرَّمْزِ وَ الأَسْطُورَةِ وَ أَقْبَلَا عَلَيَّ تَوْظِيفِ الرَّمْزِ وَ الأَسْطُورَةِ وَ الاسْتِخْدَامِ العَكْسِيِّ لِلأَسَاطِيرِ لِمَلَامِجِهَا الشَّخْصِيَّةِ. جَعَلَ السِّيَابُ مَوْلِدَهُ جِيكُورَ وَ نَهْرَ البُويُبِ رَمْزًا وَ أُسْطُورَةً وَ جَعَلَ نِيْمَا مُوْطَنَهُ يُوْشَ وَ جَبَلَ وَازِنَا رَمْزًا وَ أُسْطُورَةً لَكِنَّ السِّيَابِ كَانَ أَكْثَرَ اسْتِخْدَامًا مِنَ الأَسَاطِيرِ العَالَمِيَّةِ فِي شُعْرِهِ وَ انْتَفَعَ نِيْمَا إِنْتِفَاعًا أَكْثَرَ مِنَ العُنْصُرِ الطَّبِيعِيَّةِ فِي خُلُقِ الأَسَاطِيرِ القَوْمِيَّةِ. هَذِهِ الرِّسَالَةُ دَرَاةٌ مُقَارَنَةٌ لِلرَّمْزِ وَ الأَسْطُورَةِ فِي شُعْرِ هَذَيْنِ الشَّاعِرَيْنِ لِلإِسْتِعْرَاضِ وَ الحَكْمِ عَلَيَّ زَاوِيَةٍ مِنَ أَفْكَارِهِمَا السَّمَامِيَّةِ وَ آلَمِهِمَا الإِنْسَانِيَّةِ الَّتِي كَانَتْ مُتَشَابِهَةً فِي الأَوْضَاعِ السِّيَاسِيَّةِ وَ الإِجْتِمَاعِيَّةِ الَّتِي كَانَا يَعِيشَانِ فِيهَا.

الكَلِمَاتُ الرَّئِيسِيَّةُ: السِّيَابِ، نِيْمَا يُوْشِيحِ، الرَّمْزِيَّةِ الإِجْتِمَاعِيَّةِ، الشُّعْرِ الحَدِيثِ، الرَّمْزِ وَ الأَسْطُورَةِ، دَرَاةٌ مُقَارَنَةٌ.

# **فصل اول**

## **مقدمه و کلیات**

## ۱-۱ مقدمه

بدر شاکر السیاب و نیما یوشیج، شاعران نوگرا و پر آوازه ی عراقی و ایرانی، در عمر پر بار خود، شعر های فراوانی سرودند. این شعرها با همه ی فراز و فرود هایی که دارند، جایگاهی انکار ناپذیر در قلمرو شعر معاصر عربی و فارسی احراز کرده اند، به گونه ای که شعر امروز عرب با نام سیاب و شعر معاصر فارسی با نام نیما سخت درهم تنیده و گره خورده است. در باره بدر شاکر السیاب و نیما یوشیج و شعر آن دو، مطالب بسیار به رشته تحریر در آمده است و نظرات گوناگون ابراز شده است. گاه در مدح این دو، داد سخن داده اند و گاه به طعنه و طنز بر آن ها تاخته اند و گاه نیز فارغ از طعن و تعصب در باره آن دو، سخن گفته اند که بایسته است نیک و بد این ها همه در جستاری جدا و مستقل به ترازوی نقد درآید.

یکی از زوایای مهم شعر سیاب و نیما نماد و نماد پردازی است. دایره ی نماد و نماد آوری در شعر این دو تا بدان حد گسترده است که پدیده های طبیعت، اساطیر، افسانه ها، پیامبران، شخصیت های تاریخی و معاصر، همه را در خود جای می دهد. اسطوره ها، نماد ها و افسانه های به کار رفته در شعر سیاب آن چنان فراوان و پر بسامدند که از اساطیر یونان، چین، بابل، فینیقیه و مصر تا افسانه های هزار و یک شب و فولکلوریک دامنه دارند: آپولو، آتیس، آفرودیت، آدونیس، اودسیوس، اودیپ، اوزیریس، اولیس، ایشتار، برسفون، پرومته، تموز، زئوس، سریر، سند باد، سیزیف، عشترت، فاوست، کانگای، نمونه هایی از اساطیر به کار رفته در شعر سیاب اند. در شعر نیما همه مرغکان، گل، گیاه، پدیده های طبیعی و عناصر طبیعت زادگاهش نغمه سر می دهند و می رویند و محمل مستقیم و غیر مستقیم اندیشه های او می شوند.